

1^E DEEL, LAM VAN GOD

Gemeente van onze Heer Jezus Christus,

#1 Advent is in het Johannesevangelie geen aankondiging van een geboorte. Het is de schok van verwondering en herkenning bij Johannes de Doper om de mens Jezus die hij ontmoet. Johannes ziet iets in deze mens. Vanaf het begin. En toen Jezus gestorven was heeft hij hem tot leven gewekt in zijn Evangelie. ‘Zie je het ook?’, vraagt hij aan u en aan mij.

‘Wat zie je dan, Johannes?’ ‘Ik zie het lam van God, dat de zonde van deze wereld opneemt, oppakt, meedraagt’.

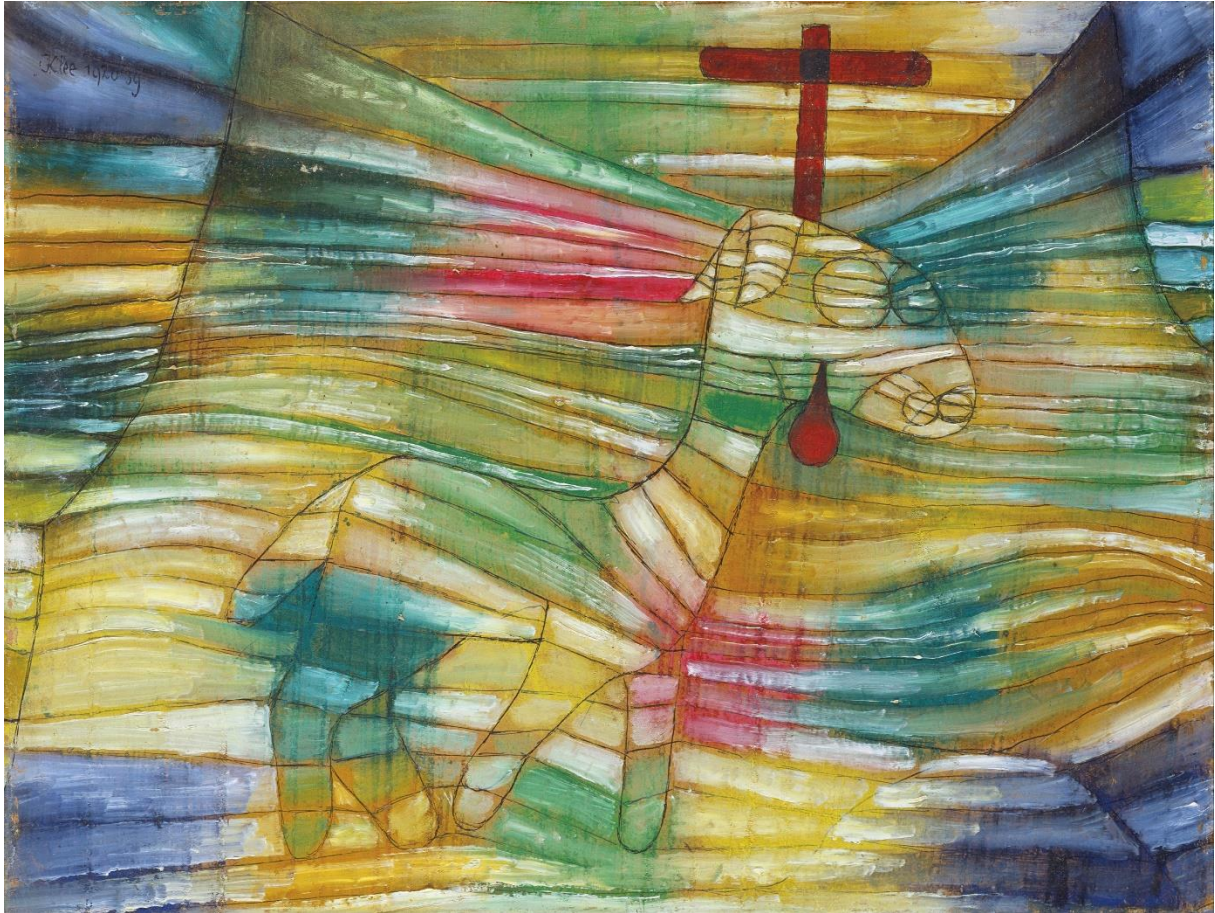
#2 Een lam? Een lam. Op dit schilderij van Franz Marc oogt het lieflijk. Het graast in een 'betoverende omgeving vol kleur'. 'In het dier schouwt de schilder de onbevleetheid, de reinheid, de volmaaktheid' van de wereld. Een wereld waar de *mens* het licht ontkent, de schepper en de heelheid van de schepping 'niet wil kennen', zoals Johannes al eerder schrijft. Maar het lam blijft 'één met het landschap, met de schepping - het is de schuldeloosheid zelve'. Als het paradijs vóóordat de slang sprak - als een wereld waarin kanonnen zwijgen...

#3 Johannes wijst - hier op het beroemde Isenheimer Altaar - *Jezus* aan als het 'lam van God'. Hij zegt, zo staat erbij: 'hij moet groeien, ik moet minder worden'. Johannes 'voelt' dat iets - iemand hem overweldigt - zonder geweld . Met *liefde*.

'Liefde gééft', schrijft Paulus. 'Is lankmoedig, niet afgunstig, niet opgeblazen. Liefde kwetst niemand, zoekt zichzelf niet, raakt niet verbitterd, rekent het kwade niet toe'. *'Daar loopt de liefde die gééft'*, wijst Johannes aan. 'Daar kun je nooit genoeg van hebben, ik doe wel een stap opzij'.

Kijkt u goed: het lam *geeft* hier inderdaad iets, 'bloed', uit zijn hals, zijn leven, het meest kostbare dat een mens kan geven. Het komt terecht in een beker - om te délen.

#4 Paul Klee schilderde dat lam zó. Wéér gaat een lam door een kleurige wereld. Maar het draagt een kruis. En het bloédt. De wereld is geen idylle. Zij bloedt. Bloedsporen kleuren het landschap méé. Dat is onze werkelijkheid.

#5 Mensen zijn kwetsbaar. Behoéd die kwetsbaarheid, zegt de Bijbel, je bent het immers zelf. Teer en breekbaar. Omhels, draag de kwetsbaarheid - die jij ook zelf bent - als een lam in je armen.

#6 Op het grote altaarstuk van de St. Baafskathedraal in Gent - over het lam Gods - staan in de uiterste hoeken de broers Kaïn en Abel afgebeeld. Abel wil van zijn kwetsbaarheid weten. Hij is het zelf, zijn naam betekent 'vluchtig'. Het kan in een zucht voorbij zijn met je leven. Daarom heft hij een lammetje op naar boven, naar God - een offer om nog even als kwetsbare dóór te mogen leven.

#7 Die aandacht voor kwetsbaarheid wordt zijn broer Kain teveel. 'Je moet voor jezelf opkomen', vindt hij, 'sterk zijn' - meer 'leeuw dan lam'. Zó vermoordt hij zijn broer. Het eerste slachtoffer. Bloed vloeit. En schrééuwt van de aardbodem om gerechtigheid. Want: omdat er kwetsbaarheid is, is er gerechtigheid nodig - zeggen werkelijk álle verhalen in de Bijbel. 'Barmhartigheid wil Ik, en geen offer', zegt onze lieve Heer.

#8 Dat ‘lam van God’, die kwetsbare mens die het van gerechtigheid, van ontferming moet hebben, die herken ik uit de Bijbel, zegt Johannes de Doper. Zo schildert El Greco dat: het lam dat “opkomt uit de verhalen”. ‘Daar loopt hij’, zegt Johannes, ‘door de levensverhalen van mensen’. En toen heeft hij hem gedoopt.

===MUZIEK===

2^E DEEL, PAASLAM

#9 ‘Slaven in Egypte waren we’, zeggen ze in de bijbel. Onder druk en dwang. Klem. Gevangen in een bepaald bestaan. Op vele manieren kunnen mensen in het leven vast raken in overweldigend onrecht. Gebonden als dit lam van de schilder Zurbaran.

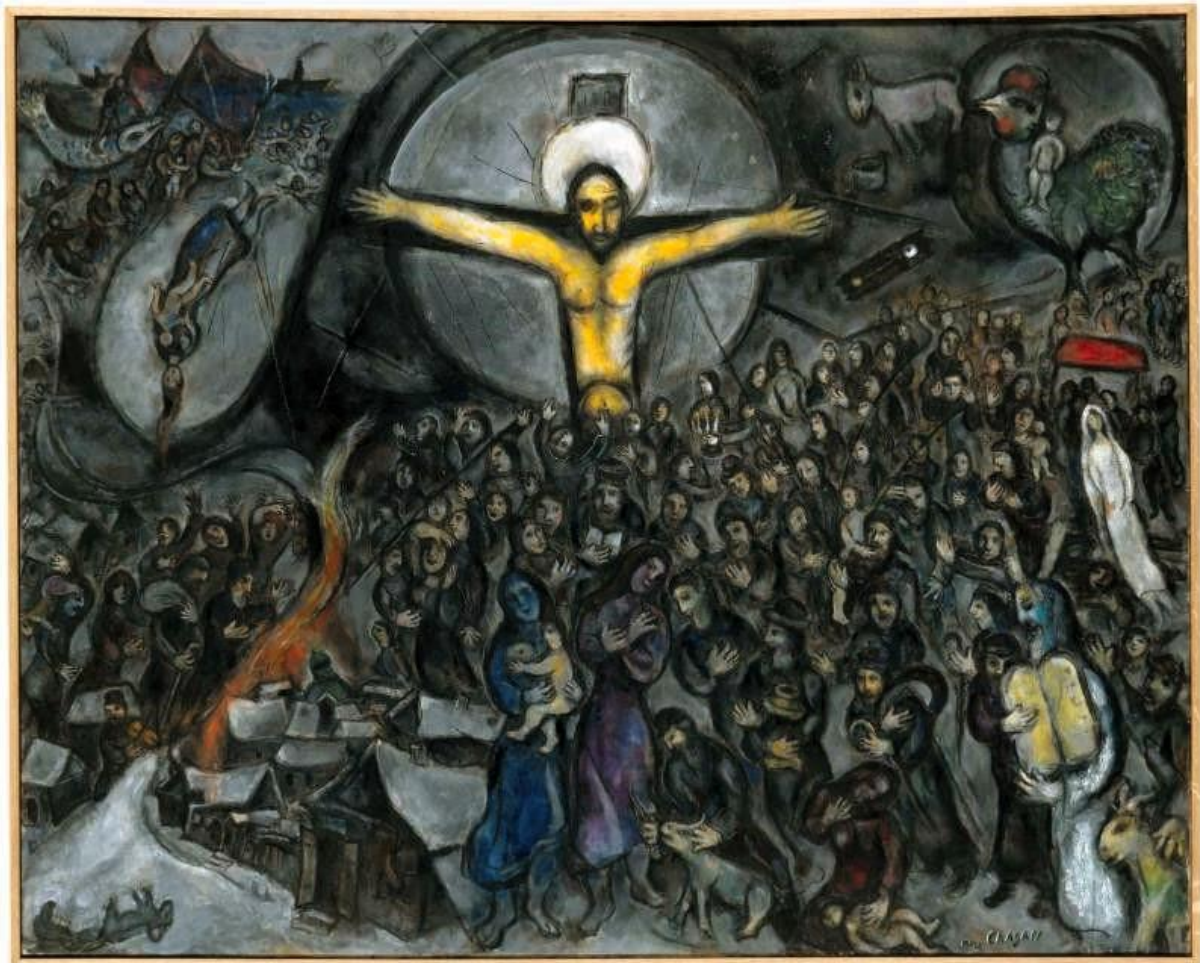
Maar er is altijd méér te zeggen over ons leven, zeggen ze in de Bijbel, boven ons lot út. Een stem ‘van boven onze pet’ zegt: ‘Ik heb de ellende van mijn volk gezien en zal het bevrijden uit de macht van de farao’. Waar je in vast zit, hoeft niet zo te blijven. Het zal niet dóór en dóór gaan, niet een volgende generatie slaven en niet nóg een generatie slavendrijvers.

#10 Welnu: de volgende generatie slavendrijvers wordt - na negen waarschuwingen - gestopt: een engel des doods, zegt het verhaal, trekt door het land. De eerstgeborenen van Egypte sterven.

#11 De nieuwe generatie van de Israëlieten krijgt een kans op vrijheid - zullen leven, als ze een lam offeren. Het Paaslam. Dat zijn ze aan hun Bevrijder verschuldigd - als om aan te geven: wij zijn kwetsbare mensen, we hebben het nodig dat een macht van liefde ons bevrijdt. Als ze het bloed van dat lam op de deur smeren, gaat die engel des doods aan hen voorbij, is er voor hen een uitgang - een uittocht - naar vrijheid. Tot op de dag van vandaag vieren Joden dit intense feest.

#12 Dezelfde Chagall schildert onder de titel 'de Exodus' (de uittocht) dit schilderij. Een enorme massa mensen, van allerlei pluimage: vrouwen en kinderen, zuigelingen, mannen, mensen uit de getto's, Mozes met de Tora, breken het schilderij uit, hun vrijheid tegemoet.

In het midden: Jezus. In de houding van een gekruisigde, maar even goed spreidt hij de armen uit als een omhelzing, een aanmoediging aan deze 'scharen die niemand tellen kan'.

Deze Joodse man die op Pesach anderen een leven gunde, zijn liefde, zijn leven gaf. Als een offer om anderen mee te verwonderen.

===MUZIEK===

3^E DEEL, ZONDEBOK

#13 Degene die in Nederland de afgelopen verkiezingen gewonnen heeft en premier van ‘alle Nederlanders’ wil worden, zei van de week bij een bezoek aan een plek waar vluchtelingen - kwetsbare medemensen - worden opgevangen, dat Kijkduin net als andere dorpen wordt overspoeld door asielzoekers, die grote televisies, een zwembad, gratis eten en drinken krijgen’.

Vrijheid moet je *leren*. Daarvoor ontvingen de Israëlieten in de woestijn de Tora. Wijze woorden, humane woorden, om kwetsbare mensen te beschermen, om Abel te behoeden - en Kain ook...

#14 Wat móét je met alle fouten die mensen maken, met tegenstellingen die groeien, haat die toeneemt, rancune die overloopt? Wat moet je met zonde en schuld, met beschuldigingen en oordelen? Met de pijlen die we op elkaar richten, de meningen waarop we elkaar vastpinnen? Wanneer we ánderen tot de spreekwoordelijke ‘zondebokken’ maken?

#15 Van dit schilderij van Theo Wolvecamp getiteld 'the scapegoat' begreep ik de titel niet, althans ik zag geen 'zondebok' - ja, misschien daar midden boven.

Ik zie wél een onontwarbare ruwe kluwen, een elkaar bevechten, ik zie diep rood bloed en heftige bewegingen - zou dát de ultieme uitkomst van 'elkaar beschuldigen' kunnen verbeelden?

#16 In één van die boeken in de Tora staat een ritueel dat wilde helpen om woedende mensen van schuld en beschuldigen af te helpen. Er is een bok - de 'zondebok' - en de priester 'legt zijn beide handen op de kop van de bok en spreekt alle wandaden en vergrijpen van de Israëlieten openlijk uit; alle zonden die ze hebben begaan. Zo legt hij alle zonden op de kop van de bok. Daarna moet hij het dier de woestijn in sturen, onder de hoede van iemand die daarvoor is aangewezen. De bok neemt alle zonden van het volk met zich mee, naar een verlaten gebied.'

#17 Wat wij ook van zo'n ritueel denken, er spreekt in ieder geval uit dat zonden en schuld en dus ook veroordeling en beschuldigingen wég moeten, dat we daar ook mee kunnen stóppen.

En dat een zondebok altijd een *dier* is en nooit een méns. Per se géén mens als zondebok...

===MUZIEK===

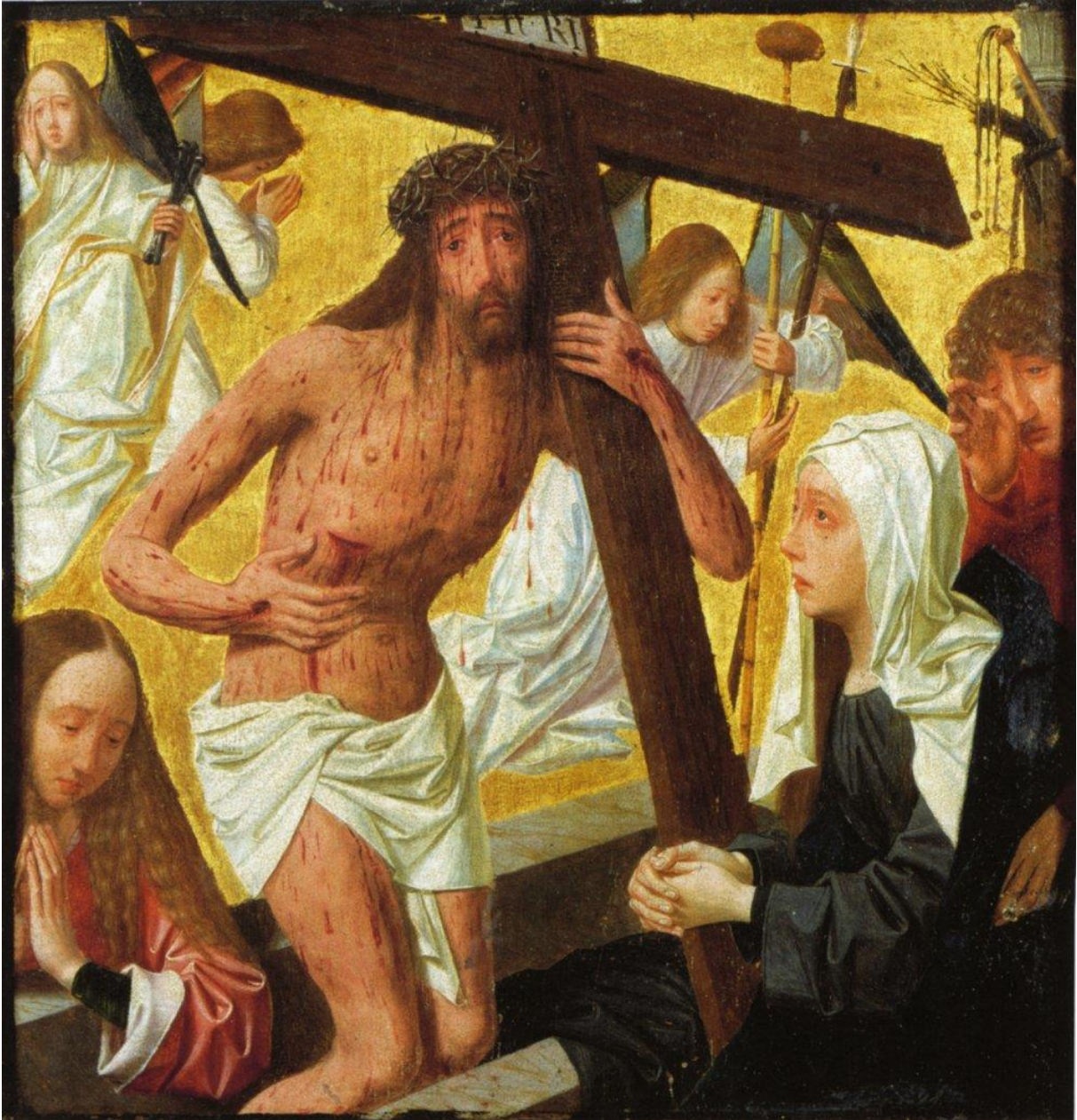
4^E DEEL, KNECHT VAN DE HEER

#18 Toen het eerder genoemde altaarstuk 'Het Lam Gods' van de gebroeders Van Eyck in Gent, onlangs flink gerestaureerd was, verraste het resultaat enorm. Het gezicht van het lam was nogal veranderd. Eerst was het een typische schapenkop, ogen opzij - gewoon zoals we dat kennen.

#19 Maar nu: nu heeft het bijna menselijke trekken gekregen, de ogen van een mens kijken je aan!

En dat is precies de ontwikkeling die Jesaja ons schetst. Het lam als offerdier om in een ritueel schuld weg te dragen of geofferd te worden, wordt een méns die zich helemaal inzet en helemaal geeft om liefde en gerechtigheid voor kwetsbaren gestalte te geven. Die met hen de klappen opvangt. Niet terug scheldt. Niet veroordeelt of stigmatiseert. Die het geweld niet beantwoordt, maar bij zich laat stoppen. En ons met díé houding aankijkt, indringend - wie wil hem volgen?

#20 Er zijn er velen die deze weg van zelfovergave zijn gegaan. Die iets of veel of alles van zichzelf hebben gegeven voor de vrijheid en het welzijn van anderen. Jezus van Nazareth, hier afgebeeld als 'de man van smarten'. Maar ook: Martin Luther King, Mahatma Ghandi, Nelson Mandela, Etty Hillesum - zovelen die hun liefde gaven 'tot bloedens toe'.

#21 ‘Zoals hij velen deed huiveren - zo mismaakt was hij, zo weinig menselijk zijn aanblik, zijn uiterlijk had niets meer van een mens -, zo zal hij veel volken opschrikken, en koningen zullen sprakeloos staan. En zij aan wie niets was verteld, zullen zien, zij die niets hadden gehoord, zullen begrijpen.’

Het Jodendom tekent zo de gestalte van die “onmogelijke mens”, de Messias. In een geschrift komt de volgende vertelling voor: ‘Toen God zijn wereld schiep, strekte Hij zijn hand uit onder de troon van zijn heerlijkheid en bracht de ziel van de Messias voort. Hij zei tot Hem: Wilt U mijn zonen na 6000 jaar genezen en verlossen? Hij antwoordde Hem: Ik wil. Toen zei God tot Hem: Wilt U dan ook de straf dragen om hun zonden uit te delgen, zoals geschreven is: Maar hij droeg onze ziekten? (Jes.53:4). En Hij antwoordde Hem: Ik wil vol vreugde ze dragen.’ Zo wordt in deze vertelling het plaatsvervangende lijden van de Messias erkend.

En in een ander geschrift staat: 'Toen aan de Messias verteld werd van de ellende van Israël in hun gevangenschap, en dat zij zelf er de oorzaak van zijn, omdat zij niet hadden gezorgd voor, noch gezocht hadden naar de kennis van hun Heer, weende Hij luid over hun zonden; om deze reden is er geschreven in de Schrift: Hij is om onze overtredingen verwond, om onze ongerechtigheden is Hij verbrijzeld' (Jes.53:5).

#22 Over dit beeld van de kunstenares Berlinde de Bruyckere schreef iemand: 'De functie van de man van smarten in de beeldtraditie is dat hij bemiddelt tussen God en mens en dat hij de lijdende troost. Hij is dan de gestalte van de nabije, troostende God en niet van de transcendente overwinnaar op de dood. In het lijden zoals hier verbeeld, zit iets wat afstoot, maar het roept ook iets van een hulpvraag op.'

Zoals bij Levinas: de Ander is er al voordat iets over de ander te denken valt. Je bent aan de ander onderworpen. Je wordt aangesproken, onderbroken, verontrust.

===MUZIEK===

5^E DEEL, HET LAM OP DE TROON

#23 In het boek Openbaringen - in die hoopvolle visioenen van Johannes - komen we het lam weer tegen. De knecht van de Heer uit Jesaja 53, als een lam met zeven ogen - want hij ziet de hele wereld en alle mensen, zijn hart gaat uit naar de in het leven verwonde mensen. Zelf is hij verwond door zijn solidariteit met hen. En al die mensen zoeken hem op.

#24 In deze visioenen zit het lam op een ereplaats. Bijbelse visioenen keren de machtsverhoudingen óm. De meest weerloze heeft het voor het zeggen. Eens en voorgoed zal hij rechtspreken. Zal hij oprichten wie in de goot liggen, stem geven aan wie het zwijgen was opgelegd.

#25 En het lam mag het boek openen met de levensverhalen van mensen - al die bewogen mensenlevens - ze zijn gezien en niet onopgemerkt gebleven.

#26 En zo komen we tenslotte dan in Gent. “Iedereen is er”, zal ik maar zeggen. God. Jezus. Maria. Adam. Eva. Kaïn. Abel. Johannes de Evangelist en Johannes de Doper. Engelen. Muziek. Joden en Christenen. Rijken en armen.

#27 En in het midden een typisch kerkelijk altaar, met het lam erop, dat zijn bloed geeft. Maar dan midden in de natuur. Want het geven van liefde kan niet opgesloten zijn in een kerk. Het gebeurt in de levens van mensen. Door Gods Geest die ons - zie de stralen van de duif - daarbij inspireert.

Moge dat zo zijn, Amen

=== INTERLUDIUM ===